

Структурно-функціональний аналіз особливостей впливу тривожності на розвиток соціального інтелекту студентів

Striletska I.I. Structural and functional analysis of peculiarities of the influence of an anxiety on the development of social intelligence of students / I.I. Striletska // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufriieva. – Issue 34. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P.534–547.

І.І. Стрілецька. Структурно-функціональний аналіз особливостей впливу тривожності на розвиток соціального інтелекту студентів. У статті проаналізовано діяльність різних психологічних шкіл згідно концептуалізації понять «соціальний інтелект» і «тривожність» та виявлено, що соціальний інтелект представляє собою системно детерміновану якість, і, володіючи цілісністю, може виступати як пізнавальний феномен, який пов'язаний з іншими системними якостями людини як самоорганізуюча психологічна система. Він виступає одним із найважливіших компонентів життєдіяльності людини, дає можливість розуміти самого себе, забезпечує вірне розуміння вчинків людей, їхні вербальні і невербальні реакції, виступає як важлива когнітивна складова в структурі комунікативних здібностей особистості. Досліджено, що феномен тривожності необхідно розглядати не тільки з точки зору деструктивного впливу, але й як невід'ємний фактор розвитку особистості. Систематизація наукових поглядів природи вивчення тривожності дає підставу стверджувати, що тривожність як індивідуальна властивість особистості є складним, полідетермінованим психічним утворенням, яке проявляється на емоційному, когнітивному та поведінкових рівнях. Автором на основі теоретичного та емпіричного матеріалу була здійснена спроба дослідити вплив тривожності на розвиток соціального інтелекту студентів і виявити відповідність, яка відображає не лише деструктивний, але й, в певній мірі, конструктивний вплив тривожності на розвиток соціального інтелекту студентів. А також обґрунтовано й уточнено поняття «тривожності» та «соціального інтелекту» за допомогою аналізу провідних теоретико-методологічних підходів у психологічній науці.

Ключові слова: соціальний інтелект, тривожність, вплив, розвиток, взаємозв'язок, студенти, гуманітарний профіль навчання, природничий профіль навчання, фізико-математичний профіль навчання, професійне становлення особистості.

И.И. Стрилецкая. Структурно-функциональный анализ особенностей влияния тревожности на развитие социального интеллекта студентов. Проанализирована деятельность различных психологических школ по концептуализации понятий «социальный интеллект» и «тревожность» и выявлено, что социальный интеллект представляет собой системно детерминированное качество, и, обладая целостностью, может выступать как познавательный феномен, связанный с другими системными качествами человека как самоорганизующаяся психологическая система. Он выступает одним из важнейших компонентов жизнедеятельности человека, даёт возможность понимать самого себя, обеспечивает правильное понимание поступков людей, их вербальные и невербальные реакции, выступает как важная когнитивная составляющая в структуре коммуникативных способностей личности.

Доказано, что феномен тревожности необходимо рассматривать не только с точки зрения деструктивного влияния, но и, как неотъемлемый фактор развития личности. Систематизация научных взглядов природы изучения тревожности даёт основание утверждать, что тревожность как индивидуальная свойство личности является сложным, полидетерминированным психическим образованием, которое проявляется на эмоциональном, когнитивном и поведенческих уровнях.

Автором на основе теоретического и эмпирического материала была осуществлена попытка исследовать влияние тревожности на развитие социального интеллекта студентов и выявить соответствие, которая отражает не только деструктивное, но и, в определённой степени, конструктивное влияние тревожности на развитие социального интеллекта студентов. А также, обосновано и уточнено понятие «тревожности» и «социального интеллекта» с помощью анализа ведущих теоретико-методологических подходов в психологической науке.

Ключевые слова: социальный интеллект, тревожность, влияние, развитие, взаимосвязь, студенты, гуманитарный профиль обучения, естественный профиль обучения, физико-математический профиль обучения, профессиональное становление личности.

Постановка проблеми. У процесі соціалізації сучасне суспільство висуває підвищені вимоги до підготовки фахівців у будь-якій сфері діяльності, воно потребує громадян, які сприятимуть інноваційному розвитку світового устрою. Крім того, соціально-економічні зміни, які відбуваються в нашому суспільстві, загострили проблему знеособлення людини у взаємодії з соціальним середовищем. Саме тому сьогодні є нагальною потребою в забезпеченні фахівців, наділених високим рівнем соціального інтелекту, що виступає як умова та як складова практично будь-якої предметної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжній психології проблема соціального інтелекту представлена в основних

працях Г. Айзенка, Г. Гарднера, Дж. Гілфорда, Дж. Кілстрома та Н. Кентора, С. Космітські і О. Джона, Г. Олпорда, Е. Торндайка, Р.Стернберга; серед українських і російських дослідників варто зазначити М.І. Бобневу, Ю.М. Ємельянова, Н.Ф. Каліну, Н.О. Кудрявцеву, В.М. Куніцину, О.В. Луневу, О.С. Михайлова, С.В. Руденко, О.І. Савенков, Д.М. Ушакова та О.Б. Чеснокову. Про важливість вивчення проблеми тривожності свідчать численні дослідження, які здійснили психологи (С.Ю. Алашев, В.М. Астапов, Ф.Б. Березін, Ф.Ю. Василюк, В.К. Вілюнас, О.І. Захаров, К. Ізард, І.В. Імедадзе, Є.М. Калюжна, О.В. Казаннікова, Л.М. Костіна, Б.І. Кочубей, В.М. Крайнюк, М.Д. Левітов, О.Є. Малкова, О.В. Новікова, Я.М. Омельченко, Г.М. Прихожан, Г. Салліван, С.О. Ставицька, З. Фройд, О.О. Халік, Ю.Л. Ханін, К. Хорні та ін.).

Мета статті полягає у вивченні особливостей впливу тривожності на розвиток соціального інтелекту студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблемі соціального інтелекту приділяли увагу багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, Г. Айзенк розглядав соціальний інтелект як інтелект індивіда, який формується в процесі його соціалізації, під впливом умов певного соціального середовища; М.І. Бобнева як особливу здатність людини, яка формується в процесі її діяльності в соціальній сфері, у сфері спілкування та соціальної взаємодії; Дж. Гілфорд як інтегральну інтелектуальну здібність, яка визначає успішність спілкування і соціальної адаптації; Н.О. Кудрявцева як здатність до раціональних, мисленневих операцій, об'єктом яких є процеси міжособистісної взаємодії; В.М. Куніцина як індивідуальні задатки, здібності, властивості, що полегшують створення в особистому досвіді вмінь і навичок соціальних дій і контактів; С.В. Руденко як чинник успішності педагогічної діяльності; Е. Торндайк як здібність розуміти людей і взаємодіяти з ними. Саме їх роботи розкривають окремі аспекти питання про взаємозв'язок соціального інтелекту з особистими рисами фахівця та дозволяють виявити значення і роль соціального інтелекту у професійній діяльності [4; 7-9; 11-12].

Соціальний інтелект відіграє важливу роль у формуванні та становленні фахової підготовки студента, він дає можливість розуміти самого себе, забезпечує вірне розуміння вчинків людей, їх вербальні і невербальні реакції, виступає як важлива когнітивна складова в структурі комунікативних здібностей особистості. Саме соціальний інтелект обумовлює процеси соціального пізнання, допомагає прогнозувати розвиток міжособистіс-

них відносин, загострює інтуїцію, передбачливість і забезпечує успішність фахової підготовки студентів. Але слід зазначити, що існують фактори, які призводять до зниження працездатності, продуктивності діяльності, до труднощів в спілкуванні та взаємодії. Одним з провідних чинників, який сприяє деструктивному впливу на важливу складову процесу життєдіяльності людини виступає тривожність, як фундаментальна властивість особистості [7; 9; 11-12].

Аналіз сучасних досліджень засвідчує, що проблема тривожності залишається однією з найбільш складних та дискусійних як у теоретичному, так і прикладному аспекті – сутність її феномену досить важко концептуалізувати, а біосоціальна система, в якій вона виникає дуже складна. Систематизація напрямів дослідження тривожності з точки зору її феноменології, функцій свідчать про відсутність наукової єдності у тлумаченні поняття «тривожність» та підходах до його операціоналізації [1-3; 5-6].

На загальнопсихологічних засадах тривожність визначається як багатопланове системне явище, що проявляється на всіх рівнях психічної активності особистості і може бути охарактеризовано кількісно (за рівнем інтенсивності прояву: низька, помірна, висока), якісно (за різновидами, тобто, залежно від того, який аспект особистості фрустрований з боку соціального оточення: шкільна (гностичний), самооцінна (афективний), міжособистісна (поведінковий)) і змістовно (за детермінантами: ситуативна та особистісна тривожність) [5, с. 10].

Поняття тривожності визначають як індивідуальну психологічну структуру, яка обумовлена схильністю відчувати занепокоєння в різних життєвих ситуаціях, в тому числі, навіть якщо це безпідставно (К.К. Платонов). Саме тривожність характеризується такими особливостями як стурбованість, порушення діяльності, невпевненість в собі, почуттям неповноцінності, які заважають ефективному забезпеченню адекватності адаптації, формуванню успішної взаємодії, плануванню міжособистісних подій та прогнозуванню їх розвитку, що обумовлює соціальний інтелект [1; 5-6; 10].

Узагальнивши та систематизувавши провідні підходи визначення сутності тривожності та соціального інтелекту, ми розробили структурно-функціональну модель впливу тривожності на розвиток соціального інтелекту (Рис. 1.1)

Тривожність як багатопланове системне явище та емоційно-особистісне утворення проявляється на всіх рівнях психічної активності особистості, яке має когнітивний, емоційний і опе-

раціональний аспекти. На психологічному рівні тривожність відчувається як напруження, стурбованість, нервозність, і переживається у вигляді почуття невизначеності, безпомічності, безсилля, незахищеності, самотності, неможливості прийняти рішення та ін. На фізіологічному рівні реакції тривожності виявляються у посиленні серцебиття, зростанні частоти дихання, збільшенні хвилинного об'єму циркуляції крові, підвищенні артеріального тиску, зростанні загальної збудливості, зниження порогів чутливості, коли раніше нейтральні стимули набувають негативне емоційне забарвлення. До поведінкових ознак прояву тривоги можна віднести такі: надмірну балакучість, сміх і плач, уникнення, пошук фантазій, формування залежності від інших, пошук можливих способів, щоб відволіктися, підозрілість, агресію, а також ситуації, коли людина гризе нігті, катання на стільці, перебирання волосся, крутіння в руках різних предметів та ін. Частіше за все тривожність розвивається тоді, коли людина знаходиться у стані внутрішнього конфлікту [5; 10, с. 6-11].

Рис. 1.1. Структурно-функціональна модель впливу тривожності на розвиток соціального інтелекту особистості

Більшість авторів відзначають той факт, що тривожність має тенденцію до посилення саме на тому рівні, на якому життя людини підлягає інтелектуальній організації, в даному випадку – соціальному інтелекту. Соціальний інтелект як інтегральна здатність особистості має трикомпонентну структуру, яка містить когнітивну, емоційну та комунікативно-організаційну (поведінкову) складові, які, в свою чергу, включають відповідну характеристику, представлену у вигляді узагальненої структурної моделі СІ, в основу якої покладено концепцію І.Ф. Баширова (табл. 1) [4; 7-9; 11-12]. Це дає змогу зіставити вивчаючі поняття тривожності та соціального інтелекту та відстежити їх взаємозв'язок.

Таблиця 1

Компоненти	Склад компонента	Показники	
<i>Когнітивний</i>	Соціальні знання	Знання спеціальних правил поведінки	
	Соціальна пам'ять	Пам'ять на імена та обличчя	
	Соціальне мислення		Орієнтація у почуттях
			Орієнтація у настрої
			Рефлексія вчинків інших людей
	Соціальне прогнозування		Формування планів власних дій
			Рефлексія власного розвитку
Соціальна перцепція		Уміння слухати співрозмовника	
		Уміння розуміти мову жестів	
<i>Емоційний</i>	Соціальна чутливість	Емоційна виразність	
		Емпатія	
	Здатність до саморегуляції	Самоконтроль	
Емоційна врівноваженість			
<i>Комунікативно-організаційний</i>	Соціальна адаптивність	Уміння пояснювати й переконувати інших	
		Відкритість у стосунках з оточуючими	
	Соціальна взаємодія	Здатність і готовність до співпраці	
		Здатність до колективної взаємодії	

Структура соціального інтелекту (за узагальненими матеріалами літературних джерел [4; 7-9; 11-12])

На основі структурно-функціональної моделі впливу трижовності на розвиток соціального інтелекту було здійснено емпіричне дослідження та виділено емпіричні показники, їх соціально-психологічні та індивідуально-психологічні аспекти у відсотковому співвідношенні, які відображені в таблицях 2-4.

Таблиця 2

Відсоткове співвідношення результатів дослідження студентів за методикою дослідження соціального інтелекту Дж. Гілфорда та М. Саллівена

Методичний інструментарій/ (шкали)		Емпіричні показники	Профіль навчання	Відсоткове співвідношення (%)		Кількість вибірки (N)
				Високий рівень	Низький рівень	
Методика дослідження соціального інтелекту Дж. Гілфорда та М. Саллівена	Субтест 1 «Історії з завершенням»	Соціальне прогнозування	Гуманітарний	34,3	18,6	70
			Природничий	17,1	30	
			Фізико-математичний	24,3	10	
	Субтест 2 «Групи експресії»	Здатність до саморегуляції	Гуманітарний	8,6	17,1	70
			Природничий	4,3	35,7	
			Фізико-математичний	12,9	15,7	
	Субтест 3 «Вербальна експресія»	Соціальна адаптація	Гуманітарний	25,7	25,7	70
			Природничий	4,3	50	
			Фізико-математичний	24,3	20	
	Субтест 4 «Історії з доповненням»	Соціальна взаємодія	Гуманітарний	57,1	0	70
			Природничий	0	72,9	
			Фізико-математичний	0	60	

Відповідно до визначених емпіричних показників та методичного інструментарію було обрано вибірку досліджуваних, яка склала 3 групи респондентів відповідного вікового діапазону, а саме студентська молодь, включена в систему вищого навчального закладу (Херсонського державного університету), який забезпечує процес самоосвіти, самовиховання, формування професійної ідентичності, постановки майбутніх цілей і професійно важливих якостей особистості. Структура групи досліджуваних включила 3 групи: 1 група – представники гуманітарного

профілю навчання спеціальностей за типом «людина-людина»; 2 – представники природничого профілю навчання спеціальностей за типом «людина-природа»; 3 – представники фізико-математичного профілю навчання спеціальностей за типом «людина-знакові системи».

Таблиця 3

Відсоткове співвідношення результатів дослідження студентів за методиками «Шкала ситуативної та особистісної тривожності» Ч. Д. Спілбергера в адаптації Ю. Л. Ханіна та «Шкала прояву тривожності» Дж. Тейлора в адаптації В. Г. Норакідзе

Методичний інструментарій/ (шкали)	Емпіричні показники	Профіль навчання	Відсоткове співвідношення (%)		Кількість вибірки (N)
			Високий рівень	Низький рівень	
«Шкала ситуативної та особистісної тривожності» Ч. Д. Спілбергера в адаптації Ю. Л. Ханіна	Особистісна тривожність	Гуманітарний	30	2,9	70
		Природничий	44,3	0	
		Фізико-математичний	35,7	4,3	65
	Ситуативна тривожність	Гуманітарний	27,1	20	70
		Природничий	30	10	
		Фізико-математичний	34,3	8,6	65
«Шкала прояву тривожності» Дж. Тейлора в адаптації В. Г. Норакідзе	Прояв тривоги (загальний рівень)	Гуманітарний	42,9	4,3	70
		Природничий	48,6	0	
		Фізико-математичний	41,4	4,3	65

Дані, представлені в таблиці 2, демонструють нам відсоткове співвідношення високого і низького рівня соціального інтелекту студентів за трьома профілями навчання. Таблиця показує, що студенти гуманітарного профілю навчання мають перевагу у здатності передбачати подальші дії людей на основі аналізу реальних ситуацій спілкування (сімейного, ділового, дружнього), передбачати події, покладаючись на почуття, думки, наміри учасників комунікації.

Таблиця 3

Відсоткове співвідношення результатів дослідження студентів за опитувальником оцінки «Соціально-комунікативної компетентності» Е.Ф. Зеєр, Е.Е. Симанюк

Методичний інструментарій/ (шкали)	Емпіричні показники	Профіль навчання	Відсоткове співвідношення (%)		Кількість вибірки (N)	
			Високий рівень	Низький рівень		
Тест-опитувальник оцінки «Соціально-комунікативної компетентності» Е.Ф. Зеєр, Е.Е. Симанюк	Соціально-комунікативна незграбність	Соціальна компетентність	Гуманітарний	4,3	60	70
			Природничий	4,3	50	
			Фізико-математичний	11,4	37,1	65
	Нетерплячість до невизначеності (ригідність)	Соціальна адаптація	Гуманітарний	22,9	18,6	70
			Природничий	17,1	17,1	
			Фізико-математичний	27,1	20	65
	Надмірне прагнення до конформності	Соціальна адаптація	Гуманітарний	18,6	42,9	70
			Природничий	12,9	37,1	
			Фізико-математичний	10	52,9	65
	Прагнення до статусного росту	Домінування (переважання над іншими)	Гуманітарний	52,9	2,9	70
			Природничий	35,7	11,4	
			Фізико-математичний	35,7	2,9	65
Орієнтація на уникнення невдачі	Мотивація уникнення невдачі (орієнтація на успіх)	Гуманітарний	11,4	58,6	70	
		Природничий	4,3	28,6		
		Фізико-математичний	14,3	37,1	65	
Фрустраційна нетолерантність	Здатність до саморегуляції	Гуманітарний	17,1	44,3	70	
		Природничий	12,9	24,3		
		Фізико-математичний	10	45,7	65	

Вони здатні вибирати максимум інформації про поведінку людей, розуміти їх вербальні та невербальні засоби комунікації, успішно прогнозувати їх реакції в заданих обставинах, проявля-

ти далекоглядність у відносинах з іншими, що сприяє їх успішній соціальній адаптації. Щодо студентів природничого профілю навчання, то у них, навпаки, переважає низький рівень за всіма показниками, що свідчить про труднощі в розумінні і прогнозуванні поведінки людей, що ускладнюють взаємовідносини і знижують можливість соціальної адаптації.

З таблиці 3 видно, що високий рівень тривожності переважає у студентів природничого профілю навчання, а низький рівень тривожності у студентів гуманітарного та фізико-математичного профілю навчання. Це свідчить про те, що студенти природничого факультету більш схильні до емоційної напруги, настороженості, хвилювання, душевного дискомфорту, підвищеної вразливості при ускладненнях, загостреного почуття провини і недооцінювання себе у ситуаціях очікування, невизначеності або передчуття незрозумілої загрози значущій рівновазі особистості, ніж студенти іншого професійного спрямування.

Згідно результатів дослідження студентів за опитувальником оцінки «Соціально-комунікативної компетентності» Е.Ф. Зеєр, Е.Е. Симанюк (див. табл. 4) видно, що студенти гуманітарного та фізико-математичного профілю навчання більш орієнтовані встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, маючи певну сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують ефективне спілкування; ситуативну адаптивність; вільне володіння вербальними і невербальними засобами соціальної поведінки; розгорнуту рефлексію.

Висновки. Отже, на основі структурно-функціонального аналізу впливу тривожності на розвиток соціального інтелекту можна стверджувати, що інтегративні системи когнітивно-емоційної активності психіки, які забезпечують здійснення комунікативних процесів та соціальної поведінки особистості, залежать від психоемоційного стану людини. Тривожність як складне, полідетерміноване психічне утворення проявляється у вигляді конструктивного або деструктивного чинника регуляції поведінки особистості в соціумі. Це дає змогу, на прикладі авторської моделі показати, що надмірний рівень тривожності проявляється як загальна дезорганізація поведінки і діяльності, заважає нормальному розвитку і продуктивній взаємодії. Але, слід зазначити, що якщо сприяти зниженню тривожності на всіх рівнях її активності, то можна досягти її стабілізації, яка забезпечить ефективне функціонування всіх показників соціального інтелекту.

Список використаних джерел

1. Астапов В. М. Тревога и тревожность. Хрестоматия / Сост. и общая редакция В. М. Астапова. – М.: ПЕР СЭ, 2008. – 240 с.
2. Астапов В. М. Тревожность у детей / В. М. Астапова. – М.: ПЕР СЭ, 2008. – 160 с.
3. Астапов В. М. Феномен тревоги с позиции функционального подхода : автореф. дисс. на соискание ученой степени док. псих. наук : спец. 19.00.13 «Психология развития, акмеология» / В. М. Астапов. – Москва, 2002. – 49 с.
4. Баширов И. Ф. Социальный интеллект как фактор успешности профессиональной деятельности военного психолога : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. псих. наук : спец. 19.00.05 «Социальная психология; психология социальной работы» / И. Ф. Баширов. – Москва, 2006. – 21 с.
5. Калюжна Є. М. Психологічні механізми особистісної тривожності у підлітковому віці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Є. М. Калюжна. – Київ, 2008. – 29 с.
6. Калюжна Є. М. Функціональна детермінація генези особистісної тривожності в підлітковому віці / Є. М. Калюжна // Сучасні наукові дослідження: Матеріали I Міжн. наук.-практ. конф. 20-28 лютого 2006 р. – Дніпропетровськ, 2006. – Т. 35. – С. 64-66.
7. Ляховець Л. О. Особливості формування соціального інтелекту у майбутніх психологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи» / Л. О. Ляховець. – Київ, 2009. – 18 с.
8. Ляховець Л. О. Соціальний інтелект: поняття, функції, структура : [Електронний ресурс] / Л. О. Ляховець // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. : Психологічні науки. – 2013. – Вип. 114. – С. 128-133. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/jpdf/VchdpuRN_2013_114_28.pdf
9. Люсин Д. В. Социальный интеллект: теория, измерение, исследование / под ред. Д. В. Люсина, Д. В. Ушакова. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2004. – 176 с. (Труды Института психологии РАН).
10. Прихожан А. М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика. – М. : Московский психолого-социальный институт; Воронеж : Издательство

- НПО «МОДЭК», 2000. – 304 с. (Серия «Библиотека педагога-практика»).
11. Ушаков Д. В. Социальный и эмоциональный интеллект: теоретические подходы и методы измерения / Д. В. Ушаков // Вестник РГНФ. – 2005. – №4. – С. 131–139.
 12. Ушаков Д. В. Социальный интеллект как вид интеллекта // Социальный интеллект: теория, измерение, исследования / Под ред. Д. В. Люсина, Д. В. Ушакова. – М. : Институт психологии РАН, 2004. – С. 11–28.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Astapov V. M. Trevoga i trevozhnost'. Hrestomatija / Sost. i obshhaja redakcija V. M. Astapova. – M.: PER SJe, 2008. – 240 s.
2. Astapov V. M. Trevozhnost' u detej / V. M. Astapova. – M.: PER SJe, 2008. – 160 s.
3. Astapov V. M. Fenomen trevogi s pozicii funkcional'nogo podhoda : avtoref. diss. na soiskanie uchenoj stepeni dok. psih. nauk : spec. 19.00.13 «Psihologija razvitija, akmeologija» / V. M. Astapov. – Moskva, 2002. – 49 s.
4. Bashirov I. F. Social'nyj intellekt kak faktor uspeshnosti professional'noj dejatel'nosti voennogo psihologa : avtoref. diss. na soiskanie uchenoj stepeni kand. psih. nauk : spec. 19.00.05 «Social'naja psihologija; psihologija social'noj raboty» / I. F. Bashirov. – Moskva, 2006. – 21 s.
5. Kaljuzhna Je. M. Psihologichni mehanizmy osobystisnoi' tryvozhnosti u pidlitkovogo vici : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. psih. nauk : spec. 19.00.07 «Pedagogichna ta vikova psihologija» / Je. M. Kaljuzhna. – Kyi'v, 2008. – 29 s.
6. Kaljuzhna Je. M. Funkcional'na determinacija g'enezы osobystisnoi' tryvozhnosti v pidlitkovomu vici / Je. M. Kaljuzhna // Suchasni naukovі doslidzhennja: Materialy I Mizhn. nauk.-prakt. konf. 20-28 ljutogo 2006 r. – Dnipropetrovs'k, 2006. – T. 35. – S. 64-66.
7. Ljahovec' L. O. Osoblyvosti formuvannja social'nogo intelektu u majbutnih psihologiv : avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. psih. nauk : spec. 19.00.05 «Social'na psihologija; psihologija social'noi' roboty» / L. O. Ljahovec'. – Kyi'v, 2009. – 18 s.
8. Ljahovec' L. O. Social'nyj intellekt: ponjattja, funkcii', struktura : [Elektronnyj resurs] / L. O. Ljahovec' // Visnyk

- Chernigivs'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu. Ser. : Psychologichni nauky. – 2013. – Vyp. 114. – S. 128-133. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/jpdf/VchdpuPH_2013_114_28.pdf
9. Ljusin D. V. Social'nyj intellekt: teoriya, izmerenie, issledovanie / pod red. D. V. Ljusina, D. V. Ushakova. – M. : Izdvo «Institut psihologii RAN», 2004. – 176 s. (Trudy Instituta psihologii RAN).
 10. Prihozhan A. M. Trevozhnost' u detej i podrostkov: psihologicheskaja priroda i vozrastnaja dinamika. – M. : Moskovskij psihologo-social'nyj institut; Voronezh : Izdatel'stvo NPO «MODJeK», 2000. – 304 s. (Serija «Biblioteka pedagoga-praktika»).
 11. Ushakov D. V. Social'nyj i jemocional'nyj intellekt: teoreticheskie podhody i metody izmerenija / D. V. Ushakov // Vestnik RGNF. – 2005. – №4. – S. 131–139.
 12. Ushakov D. V. Social'nyj intellekt kak vid intellekta // Social'nyj intellekt: teoriya, izmerenie, issledovanija / Pod red. D. V. Ljusina, D. V. Ushakova. – M. : Institut psihologii RAN, 2004. – S. 11–28.

I.I. Striletska. Structural and functional analysis of peculiarities of the influence of an anxiety on the development of social intelligence of students. The article deals with an analysis of various psychological schools' activities under conceptualisation of terms «social intelligence» and «anxiety» and it was investigated that social intelligence is a systematically determined quality, and as if it possess integrity, it can act as a cognitive phenomenon that is connected with other systemic qualities as self-organizing psychological system. The article gives suggestion, that social intelligence is one of the most important components of human life, which makes it possible to realize itself, providing right understanding of the behaviour of people, their verbal and nonverbal reactions, and is an important component in the structure of cognitive communicative abilities of an individual. This article emphasizes the fact, that the phenomenon of anxiety should be considered not only in terms of destructive influence, but also as an integral factor in the development of an individual. The systematization of scientific views on the nature of study an anxiety gives the reason to believe that anxiety as individual property of personality is complex, polydetermined mental form, which is revealed on the emotional, cognitive and behavioural levels. According to the theoretical and empirical material, the author makes an attempt to investigate the effect of anxiety on the development of the social intelligence of students and define the conformity, which reflects not only destructive, but also the constructive influence of the anxiety on the development of social intelligence of students. It was also given the at-

tempt to justify and clarify terms «anxiety» and «social intelligence» with the help of analysis of major theoretical and methodological approaches in psychological science.

Key words: social intelligence, anxiety, influence, development, relationship, students, humanitarian course of learning, natural course of learning, physical and mathematical course of learning, professional development of the individual.

Received July 10, 2016

Revised September 12, 2016

Accepted October 04, 2016

УДК 159:343.83

C.B. Strikha

strikha.s.v@gmail.com

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ РИС ПСИХОЛОГІВ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ УСТАНОВ

Strikha S.V. Results of the study on the dynamics of individual psychological traits of psychologists of penitentiary institutions / S.V. Strikha // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 34. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 547–557.

С.В. Стріха. Результати дослідження динаміки індивідуально-психологічних рис психологів пенітенціарних установ. Стаття присвячена визначенню динаміки змін індивідуально-психологічних рис особистості психолога пенітенціарної установи, що суттєво впливають на ефективність виконання професійних функцій. Визначено етапи проведення дослідження за формування необхідних індивідуально-психологічних рис психологів щодо оптимізації виконання тих завдань, що висувуються перед ними вимогами професійної діяльності. Подано характеристику дій на кожному етапі дослідження. Визначено чотири групи критеріїв, яких було дотримано під час проведення дослідження стосовно самої професійної діяльності зазначених фахівців та їх індивідуально-психологічних рис, що мають суттєво впливати на ефективність виконання професійних функцій.

Досліджено динаміку змін індивідуально-психологічних рис особистості психолога пенітенціарної установи, що здійснювалось на осно-